

УДК 378.147:002.1]:004

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-331-344>

**FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE IN FUTURE
SPECIALISTS OF DOCUMENTATION AND
INFORMATION ACTIVITIES**

**ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ФОРМИВОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО
ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЮ И ИНФОРМАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Оксана Плужник,

доктор філософії, старший
викладач кафедри
документознавства та
методики навчання,
oks.pluzhnik1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8780-8288>
Університет Григорія
Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав,
вул. Сухомлинського, 30,
Київська обл., Україна, 08401

Oksana Pluzhnyk,

Ph.D. in Educational Sciences,
Senior Lecturer of Department
of scientific discipline of
documentation and Methods of
Teaching
oks.pluzhnik1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8780-8288>
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
08401, Ukraine, Kyiv region,
Pereiaslav, Sukhomlynskyi
Str., 30

ABSTRACT

The article is devoted to the study of the problems of the formation of digital competence of future specialists in documentation and information activities in the process of

professional training. The study found that the most effective means of quality education is the introduction of a competency-based approach with particular attention to the formation of digital competence.

The definitions and essence of the concepts of «digital literacy» and «digital competence» are considered. Digital literacy means the ability to understand and use information through digital manipulation, and to evaluate and apply new knowledge gained from the digital environment. Digital competence includes: the ability to select relevant information, analyze, process and use it; the ability to communicate through online communication tools; the basics of programming to create programs to facilitate record keeping; the ability to protect personal data, information and computer devices from threats of damage or theft; the ability to adjust computer technology to one's needs and solve technical problems with the devices.

The concepts of «competence» and «competency» are compared. In our understanding, competency is a set of interrelated abilities, knowledge and skills that allow a person to professionally and effectively perform their duties. Competence is the personal quality of a specialist to solve a certain range of professional tasks or responsibilities. Competence is a combination of certain competencies, that is, skills and knowledge, as well as behavioral qualities.

The professional training of specialists in document management and information and librarianship at the Department of Documentation and Teaching Methods of the University of Grigory Skovoroda in Pereyaslav in the specialties «Professional Education (Documentation)», «Information, Library and Archives» is described. The department has developed and taught a complex of disciplines aimed at ensuring the formation and development of digital competence of future specialists in documents and information activities, in particular: «Analytical and synthetic processing of documentary information», «Electronic governance», «Electronic document management», «Social and information

security», «Computer processing and editing of documents», «Information security and information protection», «Automated information retrieval systems», etc.

Keywords: *digital literacy, digital competence, competency, documentation, information activities, professional training.*

Постановка проблеми. Найважливішою тенденцією розвитку сучасного суспільства є розвиток цифрової економіки, який ґрунтується на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах професійної діяльності. Цифровізація різних галузей професійної діяльності сприяє зростанню надходжень економічної, фінансової, технологічної, виробничої чи іншої інформації, а також створює нові форми використання цієї інформації. Однією з складових інформаційних ресурсів будь-якої установи є документні ресурси. Робота з документацією завжди була, є і залишається одним з головних спрямувань діяльності організацій, незалежно від масштабів їхньої діяльності або форми власності, оскільки постійно виникає необхідність оформлення тої чи іншої інформації в документній формі. Ділове документування на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій орієнтується на заміну паперових носіїв інформації документа на електронні.

Необхідність налагодження електронного документообігу, забезпечення якості таких документів, їх правильне оформлення стає вимогою сучасності. Без цифровізації документообігу неможлива цифровізація управління в цілому.

Швидкі та глибинні наслідки від переходу на «цифру» будуть можливими лише тоді, коли «цифрова» трансформація стане основою життєдіяльності українського суспільства, бізнесу та державних установ, стане звичним та повсякденним явищем, стане нашим ДНК, нашою ключовою аджендою на шляху до процвітання, стане основою добробуту України (Проект Цифрова адженда України – 2020, 2016).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку цифрової компетентності останнім часом присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Це перш за все пов'язано зі стрімким розвитком цифрових технологій та невідкладними вимогами сучасності. Серед досліджень сутності цифрової компетентності варто відзначити праці Андріянова О.В. і Татакі О.О. (Андріянов & Татакі, 2016), Вербівського Д.С., Карплюка С.О., Фонарюка О.В. (Вербівський, Карплюк & Фонарюк, 2021), Наливайка О.О. (Наливайко, 2018).

На рівні держави необхідність формування та розвитку цифрової компетентності населення визначається цілим рядом законодавчих та інших документів. Попри це малодослідженим залишається питання формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у процесі професійної підготовки.

Метою статті є дослідження проблеми формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифровою обробкою і оформленням документів в умовах сьогодення займаються спеціально підготовлені фахівці – інформаційні аналітики, документознавці. Важливим аспектом підготовки майбутніх фахівців у цій галузі є формування та розвиток цифрової компетентності.

Наливайко О.О. у своїх дослідженнях зазначає, що потрібно акцентувати увагу на тому, що в час загальної інформатизації життя людини вища освіта повинна підлаштовуватися під високі запити суспільства в галузі підготовки кваліфікованого фахівця. Найбільш ефективним засобом задоволення суспільних потреб у галузі отримання якісної освіти на цьому етапі розвитку країни вбачається запровадження компетентнісного підходу з акцентом на інформаційно-цифрову компетентність (Наливайко, 2018: 129-134).

Науковці Андріянов О.В., Татакі О.О., характеризуючи сутнісні ознаки компетентності людини, зауважують, що вони постійно змінюються (зі зміною світу, зі зміною вимог до особи); орієнтовані на майбутнє (виявляються в можливостях організувати свою освіту, спираючись на власні здібності, з урахуванням вимог майбутнього); мають діяльнісний характер узагальнених умінь у поєднанні з предметними вміннями та знаннями в конкретних галузях (ситуаціях); виявляються в умінні здійснювати вибір, виходячи з адекватної оцінки себе в конкретній ситуації; пов'язані з мотивацією на неперервну самоосвітню діяльність (Андріянов & Татакі, 2016: 50-55).

Згідно Рамки цифрової компетентності для громадян України *цифрова компетентність* є ключовою в умовах четвертої промислової революції. Цей термін включає в себе впевнене, критичне, творче та відповідальне використання і взаємодію з засобами цифрових технологій для навчання, працевлаштування, роботи, дозвілля та участі у суспільному житті. Він охоплює такі поняття як інформаційна грамотність та медіа-грамотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту (включаючи основи програмування), безпека (включаючи захист персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпеку), а також розв'язання різнопланових проблем з використанням цифрових технологій і навчання впродовж життя. Детальний опис та рівні володіння надано в Рамці цифрової компетентності для громадян України (Опис рамки цифрової компетентності для громадян України, 2021).

Серед науковців наразі ведуться дискусії щодо визначення та розрізнення понять «цифрова грамотність» та «цифрова компетентність». Нам імпонує думка Вербівського Д.С., Карплюка С.О., Фонарюка О.В., які відмічають, що досить часто до набору одних і тих же характеристик поняття застосовують різні назви – інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-цифрова компетентність, цифрова компетентність (Вербівський, Карплюк & Фонарюк, 2021: 78-82).

У своїй науковій статті автори вказують, що поняття «цифрова грамотність» є більш раннім. «Цифрова» означає інформацію, представлену в числовій формі і через електронно-обчислювальні машини, а «грамотність» включає в себе здатність читати й інтерпретувати мультимедіа, відтворювати дані і зображення за допомогою цифрових маніпуляцій, а також оцінювати і застосовувати нові знання, отримані з цифрового середовища. *Цифрова компетенція* включає в себе: технічні навички використання цифрових технологій; уміння осмислено використовувати цифрові технології для роботи, навчання і в повсякденному житті в цілому в різних видах діяльності; вміння критично оцінювати цифрові технології; мотивацію до участі в цифровій культурі (Вербівський, Карплюк & Фонарюк, 2021: 78-82).

Слід також розрізнити поняття «компетентність» та «компетенція». У нашому розумінні, *компетентність* – це сукупність взаємопов’язаних здібностей, знань і навичок, які дозволяють людині професійно та ефективно виконувати свої обов’язки. *Компетенція* – особиста якість фахівця вирішувати певне коло професійних завдань чи обов’язків. Компетентність – це поєднання певних компетенцій, тобто навичок і знань, а також поведінкових якостей.

Цифрова компетентність визнана ЄС однією з 8 ключових компетенцій для повноцінного життя та діяльності. 2016 року ЄС представив оновлений фреймворк Digital Competence (DigComp 2.0), що складається з основних 5 блоків компетенцій та усього 21 компетенції (див. Табл. 1) (Проект Цифрова адженда України – 2020, 2016).

Таблиця 1

Рамки цифрової компетентності

№	Компетенції	Критерії компетенцій
1.	Інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними.	Вміння шукати, фільтрувати дані, інформацію та цифровий контент.
		Вміння оцінювати дані, інформацію та цифровий контент.

Продовження таблиці 1

		Вміння використовувати та управляти даними, інформацією та цифровим контентом.
2.	Комунікація та взаємодія.	<p>Вміння спілкуватися через використання цифрових технологій.</p> <p>Вміння ділитися інформацією завдяки використанню цифрових технологій.</p> <p>Вміння контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними послугами завдяки використанню цифрових технологій.</p> <p>Вміння взаємодіяти завдяки використанню цифрових технологій.</p> <p>Знання «нетикету» (від англ. network та etiquette), тобто володіння правилами поведінки та етикету в цифровому середовищу.</p> <p>Управління цифровою ідентичністю, тобто вміння створювати та управляти аккаунтами.</p>
3.	Цифровий контент.	<p>Створення цифрового контенту.</p> <p>Вміння змінювати, покращувати, використовувати цифровий контент задля створення нового контенту.</p> <p>Обізнаність щодо авторських прав та політики ліцензування відносно даних, інформації та цифрового контенту.</p> <p>Програмування, тобто вміння писати програмний код.</p>
4.	Безпека.	<p>Вміння захистити пристрої та контент, знання заходів безпеки, розуміння ризиків та загроз.</p> <p>Захист персональних даних та приватності.</p> <p>Охорона здоров'я, тобто знання та навички для збереження свого здоров'я та інших з точки зору як екології використання цифрових технологій, так і ризиків, загроз безпеці громадян.</p> <p>Захист навколишнього середовища, тобто розуміння впливу цифрових технологій на екологію, навколишнє середовище, з точки зору їх утилізації, а також їх використання, що може нанести шкоду, наприклад, об'єктам критичної інфраструктури і т.д.</p>
5.	Вирішення проблем.	<p>Вміння вирішувати технічні проблеми, що виникають із комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням, мережами і т.д.</p> <p>Вміння визначати потреби та знаходити відповідні технічні рішення, або кастимізувати цифрові технології до власних потреб.</p> <p>Креативне користування, або вміння завдяки цифровим технологіям створювати знання, процеси та продукти, індивідуально або колективно, з метою вирішення повсякденних життєвих та професійних проблем і т.д.</p> <p>Вміння самостійно визначати потребу в отриманні додаткових нових цифрових навичок.</p>

Джерело: (Проект Цифрова адженда України – 2020, 2016).

Екстраполоючи зазначені компетенції на процес підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, розуміємо, що вони є невід'ємною частиною майбутньої професійної діяльності. Адже важко уявити діяльність документознавця без уміння шукати потрібну інформацію, оцінювати її, переробляти та використовувати; без уміння вести комунікацію через засоби онлайн-спілкування; без володіння основами програмування для створення програм для спрощення ведення діловодства; без уміння захистити комп'ютерні пристрої, персональні дані та інформацію від загроз викрадення чи пошкодження; без уміння вирішувати технічні проблеми з технікою та підлаштовувати її під власні потреби тощо.

Наведені показники свідчать про необхідність невідкладного спрямування скоординованих дій на розвиток цифрових компетентностей у професійній підготовці майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності.

Формування та розвиток цифрової грамотності здобувачів вищої освіти не може обмежуватись лише вивченням загальної інформатики – для майбутньої професійної діяльності документознавця цього недостатньо.

Різноплановою та якісною є підготовка фахівців із документознавства та інформаційно-бібліотечної справи на кафедрі документознавства та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі за спеціальностями «Професійна освіта (Документознавство)», «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Ефективність освітнього процесу підтверджує цілісна сукупність взаємопов'язаних освітніх компонентів, навчально-методичне забезпечення яких щороку оновлюється і оптимізується з урахуванням сучасних вимог та потреб.

Кафедрою розроблений та викладається комплекс дисциплін, які покликані забезпечити формування і розвиток цифрової компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, зокрема: «Аналітико-синтетична переробка документної інформації»,

«Електронне урядування», «Електронний документообіг», «Соціальна та інформаційна безпека», «Комп'ютерна обробка та редагування документів», «Інформаційна безпека та захист інформації», «Автоматизовані інформаційно-пошукові системи» тощо.

У навчальних планах перелік освітніх компонентів сформовано таким чином, щоб здобувач вищої освіти, а в майбутньому фахівець, максимально відповідав сучасним вимогам роботодавців та реалізував себе у професійній діяльності. Зв'язок із сучасними вимогами та умовами праці забезпечується через організацію освітнього процесу у двох напрямках: теоретичному й практичному. Такий підхід забезпечує формування необхідних компетенцій у здобувачів, зокрема цифрової, та дозволяє їм бути успішними фахівцями-практиками, яких потребує сучасний ринок праці.

Висновки. Дедалі очевидніше, що перехід суспільства на «цифру» у всіх галузях професійної діяльності спричинює помітні зміни, які, безумовно, в першу чергу повинні торкнутися підходів до професійної освіти майбутніх спеціалістів. Нині лише компетентний фахівець здатний задовольнити виклики цифрової сучасності новими технологічними рішеннями та інноваціями. Серед основних цифрових компетенцій майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності нами виділено такі:

- уміння підбирати потрібну інформацію, аналізувати її, обробляти та використовувати;
- уміння вести спілкування через засоби онлайн-комунікації;
- опанування основ програмування для створення програм з метою спрощення ведення діловодства;
- уміння захистити персональні дані, інформацію та комп'ютерні пристрої, від загроз пошкодження чи викрадення;
- уміння та підлаштовувати комп'ютерну техніку під власні потреби та вирішувати технічні проблеми з приладами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андріянов О.В., Татакі О.О. Формування інформаційно-комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців документно-інформаційної сфери. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 1. С. 50-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_9
2. Вербівський Д.С., Карплюк С.О., Фонарюк О.В. Цифрова компетентність майбутніх педагогів професійного навчання. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 198. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С.78-82.
3. Наливайко О.О. Формування інформаційно-цифрової компетентності як результат професійної підготовки студентів класичних університетів. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 40. С. 129-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_40_21.
4. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: <https://inlnk.ru/zaODk>
5. Проект Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади, 2016. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

REFERENCES

1. Andriianov, O.V., Tataki, O.O. (2016). Formuvannia informatsiino-komunikatyvnoi kompetentnosti v protsesi pidhotovky fakhivtsiv dokumentno-informatsiinoi sfery [Formation of information and communication competence in the process of training professionals in the document and information sphere]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 50-55. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_9 [in Ukrainian].
2. Verbivskyi, D.S., Karpliuk, S.O., Fonariuk, O.V. (2021). Tsyfrova kompetentnist maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia [Digital competence of future vocational education teachers]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka, 78-82 [in Ukrainian].

3. Nalyvaiko, O.O. (2018). Formuvannia informatsiino-tsyfrovoi kompetentnosti yak rezultat profesiinoi pidhotovky studentiv klasychnykh univesytetiv (Formation of information and digital competence as a result of professional training of students of classical universities). *Pedahohichniy almanakh*, 129-134. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_40_21 [in Ukrainian].

4. Opys ramky tsyfrovoi kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy (2021). (Description of the digital competence framework for Ukrainian citizens). Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy. Retrieved from: <https://inlnk.ru/zaODk> [in Ukrainian].

5. Proekt Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovyi poriadok denniy» – 2020). Kontseptualni zasady (2016). (Project Digital Agenda of Ukraine – 2020 («Digital Agenda» – 2020). Conceptual framework). Retrieved from: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню проблем формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у процесі професійної підготовки. У ході дослідження з'ясовано, що найбільш ефективним засобом якісної освіти є запровадження компетентнісного підходу з особливою увагою на формування цифрової компетентності.

Розглянуто визначення та сутність понять «цифрова грамотність» та «цифрова компетентність». Цифрова грамотність означає здатність розуміти та використовувати інформацію за допомогою цифрових маніпуляцій, а також оцінювати і застосовувати нові знання, отримані з цифрового середовища. Цифрова компетенція включає в себе: уміння підбирати потрібну інформацію, аналізувати її, обробляти та використовувати; уміння вести спілкування через засоби онлайн-комунікації; опанування основ програмування для створення програм з метою спрощення

ведення діловодства; уміння захистити персональні дані, інформацію та комп'ютерні пристрої, від загроз пошкодження чи викрадення; уміння та підлаштовувати комп'ютерну техніку під власні потреби та вирішувати технічні проблеми з приладами.

Зіставлено поняття «компетентність» та «компетенція». У нашому розумінні, компетентність – це сукупність взаємопов'язаних здібностей, знань і навичок, які дозволяють людині професійно та ефективно виконувати свої обов'язки. Компетенція – особиста якість фахівця вирішувати певне коло професійних завдань чи обов'язків. Компетентність – це поєднання певних компетенцій, тобто навичок і знань, а також поведінкових якостей.

Описано професійну підготовку фахівців із документознавства та інформаційно-бібліотечної справи на кафедрі документознавства та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі за спеціальностями «Професійна освіта (Документознавство)», «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Кафедрою розроблений та викладається комплекс дисциплін, які покликані забезпечити формування і розвиток цифрової компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, зокрема: «Аналітико-синтетична переробка документної інформації», «Електронне урядування», «Електронний документообіг», «Соціальна та інформаційна безпека», «Комп'ютерна обробка та редагування документів», «Інформаційна безпека та захист інформації», «Автоматизовані інформаційно-пошукові системи» тощо.

Ключові слова: цифрова грамотність, цифрова компетентність, компетенція, документознавство, інформаційна діяльність, професійна підготовка.

АННОТАЦІЯ

Стаття посвячена дослідженню проблем формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців по

документоведению и информационной деятельности в процессе профессиональной подготовки. В ходе исследования установлено, что наиболее эффективным средством качественного образования является введение компетентностного подхода с особым вниманием на формирование цифровой компетентности.

Рассмотрены определения и сущность понятий «цифровая грамотность» и «цифровая компетентность». Цифровая грамотность означает способность понимать и использовать информацию посредством цифровых манипуляций, а также оценивать и применять новые знания, полученные из цифровой среды. Цифровая компетенция включает: умение подбирать нужную информацию, анализировать ее, обрабатывать и использовать; умение вести общение через средства онлайн-коммуникации; овладение основами программирования для создания программ с целью упрощения ведения делопроизводства; умение защитить персональные данные, информацию и компьютерные устройства от угроз повреждения или угона; умение подстраивать компьютерную технику под собственные нужды и решать технические проблемы с приборами.

Сопоставлены понятия «компетентность» и «компетенция». В нашем понимании компетентность – это совокупность взаимосвязанных способностей, знаний и навыков, которые позволяют человеку профессионально и эффективно выполнять свои обязанности. Компетенция – личное качество специалиста решать определенный круг профессиональных задач или обязанностей. Компетентность – это сочетание определенных компетенций, то есть навыков и знаний, а также поведенческих качеств.

Описана профессиональная подготовка специалистов по документоведению и информационно-библиотечному делу на кафедре документоведения и методики обучения Университета Григория Сковороды в Переяславе по

спеціальностям «Профессиональное образование (Документоведение)», «Информационное, библиотечное и архивное дело». Кафедрой разработан и преподается комплекс дисциплин, призванных обеспечить формирование и развитие цифровой компетентности будущих специалистов по документоведению и информационной деятельности, в частности: «Аналитико-синтетическая переработка документной информации», «Электронное управление», «Электронный документооборот», «Социальная и информационная безопасность», «Компьютерная обработка и редактирование документов», «Информационная безопасность и защита информации», «Автоматизированные информационно-поисковые системы» и т.д.

Ключевые слова: цифровая грамотность, цифровая компетентность, компетенция, документоведение, информационная деятельность, профессиональная подготовка.